

Проблеми розвитку і вдосконалення фінансової системи

УДК 336.143.9

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ І ДЕРЖАВНИЙ БОРГ ЯК ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

*В.О. Величкін,
кандидат технічних наук,*

*В.Я. Олійник,
кандидат економічних наук,*

Дніпропетровська державна фінансова академія

*І.В. Дем'яненко,
кандидат економічних наук,*

Національний університет харчових технологій (м. Київ)

Узагальнено точки зору науковців на природу бюджетного дефіциту і державного боргу як чинників фінансових загроз та економічної небезпеки країни. На основі статистичних матеріалів виявлено основні тенденції формування в Україні сукупного державного боргу. Здійснено порівняльну оцінку його величини з розвинутими країнами світу як чинника небезпеки і його впливу на рівень дефіциту державного бюджету. Запропоновано заходи уникнення загроз економічній безпеці через удосконалення фінансового менеджменту.

Ключові слова: *бюджетний дефіцит, державний борг, фінансова небезпека, економічні загрози, стабілізація економіки, управління державним боргом.*

Обобщены точки зрения ученых на природу бюджетного дефицита и государственного долга как факторов финансовых угроз и экономической опасности государства. На основе статистических материалов выявлены основные тенденции формирования в Украине совокупного государственного долга. Осуществлена сравнительная оценка его величины с развитыми странами мира как фактора опасности и его влияния на уровень дефицита государственного бюджета. Предложены меры устранения угроз финансовой безопасности с помощью усовершенствования финансового менеджмента.

Ключевые слова: *бюджетный дефицит, государственный долг, финансовая опасность, экономические угрозы, стабилизация экономики, управление государственным долгом.*

Summarized the viewpoint of researchers on the nature of the budget deficit and public debt as factors of financial and economic threats of danger state. On the basis of statistical data identified key trends shaping in Ukraine total public debt, carried out a comparative assessment of its value with the developed countries as a hazard and its impact on the deficit of the state budget. This predetermines the need for government borrowing to cover the budget deficit.

The magnitude of the public debt in Ukraine is in the boundary of maximum allowable size, however, these loans are mainly used for consumption rather than investment, which excludes the possibility of their return on investment. It appears the main reason for the financial threat to the

stability of the budget, because the coating past loans funded from the budget, which in chronic deficit has led to the need to cover past debts with new borrowing.

This situation requires a significant improvement in public debt management system, as the state faces difficulty getting s new loans.

The paper presents proposals for improving financial management, aimed at strengthening the financial security and economic stability.

Key words: the budget deficit, the public debt, the financial risk, the economic threats, the stabilization of the economy, the management of the the public debt.

Постановка проблеми. Тривалий період (з 2003 р.) бюджет України є дефіцитним. Дефіцит бюджету є макроекономічним показником фінансового стану національної економіки. Він виражає факт перевищення видатків бюджету над доходами, які забезпечуються фіскальною системою країни, а у випадку перевищення обсягу доходів над видатками виникає профіцит бюджету.

Доходи і видатки бюджету мають бути збалансованими і як дефіцит, бюджету, так і профіцит бюджету для країни шкідливі. У випадку профіциту спостерігається надмірний податковий тиск на юридичних та фізичних осіб без об'єктивної потреби (це стримує інвестиційну діяльність підприємства й зменшує платоспроможність попиту населення, що в обох випадках негативно впливає на розвиток економіки). У випадку ж дефіциту проявляється неспроможність бюджету повною мірою фінансувати передбачені бюджетом видатки для виконання повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування територіальних громад, що стримує соціально-економічний розвиток суспільства.

Покриття дефіциту бюджету (без підвищення податків) можливе лише за рахунок запозичення державою коштів. Це створює державний борг - зовнішній та внутрішній, що ускладнює функціонування бюджету й породжує загрози економічній безпеці країни.

У сучасних умовах, які характеризуються збільшенням частоти світових економічних криз, зміцнення економічної безпеки країни набуває особливого значення. Стабільність і безпечність економіки є вимогою ст. 17 Конституції України, де зазначено, що поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України забезпечення її економічної та

інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу. У Законі «Про основи національної безпеки України» (2003 р.) подано перелік потенційних загроз для національної безпеки та визначено, що економічна безпека є однією з визначальних складових національної безпеки України [15].

Покриття бюджетного дефіциту за рахунок державних запозичень може мати подвійні наслідки. З одного боку, це дає можливість здійснення додаткових державних видатків без обмеження поточного споживання населення та інвестиційної діяльності підприємців. З іншого – якщо отримані кредити не будуть інвестовані в ефективні проекти розвитку та не забезпечать унаслідок цього своєї окупності, а будуть використані на покриття поточних витрат бюджету, то їх повернення буде перекладатися на майбутнє, що обтяжить відповідальність наступних поколінь. Це створить безпосередню загрозу фінансовій безпеці країни – дефолт і «обвал» національної валюти.

Отже, необхідність подолання хронічного дефіциту бюджету й оптимізації державного боргу зумовлюють потребу подолання загроз диспропорцій та незбалансованості дохідно-видаткових статей бюджету, що утворюють фінансову безпеку держави та актуалізують наукові досягнення у цій сфері.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Становлення ідеології фінансової безпеки в системі зрівноваженості дохідно-видаткових грошових потоків відслідковується з часів формування бюджетної системи як суспільного інституту. Важливі положення побудови бюджету з урахуванням його стабілізаційного ефекту на економіку та суспільні відносини відслідковуються в працях багатьох західних дослідників,

зокрема Р. Вагнера, Р. Масгрейва, М. Олсена, А. Скотта, Ч. Тібу та ін. Побудова системи, організації та принципів протидії фінансовій небезпеці країни засобами досконалості бюджетної системи відслідковуються в працях багатьох вітчизняних дослідників, зокрема О. Барановського, О. Василика, Т. Вахненка, О. Власика, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Єрмошенка, О. Кириленка, І. Лютого, І. Чугунова, А. Чухна, С. Юрія та ін.

У працях науковців, що досліджують різні аспекти економічної безпеки країни взагалі та фінансової безпеки як її компоненти, відслідковується спільний погляд на необхідність забезпечення стабільності бюджетної системи та результативного функціонування бюджету як основного та вирішального інструменту державного регулювання соціально-економічного розвитку суспільства. У цьому відношенні бюджет держави виступає вираженням досконалості державної фінансово-кредитної політики, одним із критеріїв оцінки якої є рівень економічної безпеки загалом та фінансової безпеки в системі управління бюджетним дефіцитом та державним боргом.

Мета статті полягає у визначенні сутності категорії «фінансова безпека держави», детермінованої бюджетним дефіцитом і державним боргом, та обґрунтуванні можливості знешкодження зумовлених ними загроз шляхом підвищення досконалості бюджетного менеджменту.

Виклад основного матеріалу. В кінці ХХ та на початку ХХІ ст. спостерігається посилення уваги науковців до явища «економічної безпеки» держави і фінансової безпеки зокрема. Це зумовлене істотним скороченням економічних циклів і посиленням частоти економічних криз, що набувають глобального характеру та призводять до дестабілізації національних економічних систем і величезних втрат. Протистояння цим загрозам потребує внесення відповідних коректив у класичне трактування цього, в принципі, не нового явища, та в систему заходів від його загроз. Разом із цим виявилось, що, незважаючи на велику кількість наукових публікацій з цієї проблематики, досі немає загально визнаного розуміння змісту явища

«економічна безпека», його структури та основних складових компонентів як вихідної умови її організаційного досягнення.

Так, російський дослідник В.А. Савін вважає, що «...економічна безпека – це система захисту життєвих інтересів. Як об'єкти захисту можуть виступати: народне господарство країни загалом, окремі регіони країни, окремі сфери і галузі господарства, одночасно юридичні і фізичні особи розглядаються як суб'єкти економічної безпеки» [18].

За Л.І. Абалкіним, «економічна безпека – це стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно ефективно і вирішувати соціальні задачі, а також при якому держава має можливість розробки та запровадження незалежної економічної політики» [1].

Існує також думка, що під економічною безпекою слід розуміти найважливішу якісну характеристику економічної системи, що визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвитку народного господарства [13].

Серед вітчизняних науковців зустрічаємо таке визначення категорії «економічна безпека»: «це визначальна складова національної безпеки України, її системоутворюючий чинник» [2]. Науково обґрунтовані підходи до її забезпечення вперше викладені в Концепції (основах державної політики) національної безпеки України, схваленої Верховною Радою в січні 1997 р., а потім закріпленій Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003р. № 964 - IV[15].

Цими документами, зокрема визначено національні економічні інтереси, внутрішні та зовнішні загрози їх реалізації, основні напрями державної політики національної безпеки України в економічній сфері. З огляду на прогнозовані соціально-економічні та інші перспективи розвитку, які постають нині перед Україною, ці підходи залишаються актуальними. Вони складатимуть науково-методологічну та державно-правову основу для подальшої розробки й реалізації державної політики забезпечення економічної безпеки України [2].

Відомий дослідник проблем економічної безпеки Г.А. Пастернак-Таранушенко визначає поняття економічної безпеки як такий стан держави, у якому всі потреби населення і країни забезпечені повністю і своєчасно, що дозволяє вести нормальну життєдіяльність та розвиватися системі (державі) і кожному її елементу (людині) [13].

Вищенаведені трактування містять одну суперечливу позицію, котра їх об'єднує – практично в жодному з них безпосередньо не йдеться про інтереси майбутніх поколінь, рівень економічної безпеки яких залежатиме від накопиченого на сучасному етапі бюджетного дефіциту та державного боргу.

Підсумовуючи, окреслимо власне трактування поняття «економічна безпека» це такий стан розвитку економічної системи, що забезпечує її ефективне функціонування засобами належного використання внутрішніх і зовнішніх чинників з урахуванням загроз з боку бюджетного дефіциту та державного боргу, а також здатність до відтворення та результативного протистояння негативним внутрішнім і зовнішнім загрозам.

Тема державного боргу останнім часом стала гострою для багатьох країн як розвинених, так і тих, що розвиваються, до яких належить і Україна. Як свідчать результати дослідження, проведеного фахівцями Світового банку, публічний світовий державний борг з початку 2000 р. збільшився на 11% і перевищив 40 трлн. дол. Сумарна заборгованість усіх країн світу досягла 68% від обсягу світового ВВП (номінальний світовий ВВП у 2010 р., за даними Світового банку, становив 58 трлн. дол. [14].

Ю. Іваненко, директор департаменту з питань державного боргу, міжнародної діяльності та фінансових установ Рахункової палати України, аналізуючи причини стрімкого нарощування державних боргів, зазначає: «Основна причина формування державного боргу – незбалансованість державного бюджету, точніше – величина його дефіциту. Саме для покриття дефіциту державного казначейства уряд вимушений залучати кредити. Чим більший розмір дефіциту бюджету, тим більший державний борг.

При цьому прийняття збалансованого бюджету ще не гарантує того, що уряд не буде вимушений вдаватися до залучення додаткових кредитів [5].

Таким чином, тема державного боргу останнім часом стала темою інтенсивного обговорення в науковій літературі [5, 6, 7, 16, 17, 18], але зв'язок з економічною безпекою та загрозами неї не прослідковуються.

Зазначимо, що в Україні Наказом Міністерства економіки України № 60 від 02 березня 2007 р. затверджено «Методику розрахунку рівня економічної безпеки України», метою якої передбачено визначення рівня економічної безпеки України як головної складової національної безпеки держави і визначення переліку основних індикаторів стану економічної безпеки України, їх оптимальних, порогових та граничних значень, а також методів розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки [8].

Зазначена методика визначає, що *економічна безпека* – це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави. Загрози економічній безпеці України визначаються як сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у економічній сфері. Фінансова безпека (та її важливі складові – бюджетна та боргова безпека) – це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.

Величина бюджетного дефіциту належить до найважливіших індикаторів фінансової безпеки держави. Цей індикатор визначається з позицій фінансової безпеки на кожен рік як гранично допустимий обсяг дефіциту та державного боргу згідно зі світовою практикою. Тобто гранично допустимий обсяг дефіциту та державного боргу розраховується за різними критеріями оцінки.

Згідно з положеннями Маастрихтської угоди країн-учасників Європейського Союзу, гранично допустима межа дефіциту видатків держбюджету може бути не більш 3% від обсягу його доходів. За методикою міжнародної статистики, в індустріально розвинутих країнах допустимою є величина бюджетного дефіциту у межах 3-4% від розміру доходів бюджету, а його середньосвітова величина є близькою до 4,5%. Тобто існує тенденція до стабілізації бюджетного дефіциту у середньосвітовому вимірі 4-5% від доходу [19, 20].

В Україні «порогове» значення індикатора дефіциту Державного бюджету, згідно з Бюджетним кодексом, складає 3% від обсягу доходу бюджету [8].

Критичною ж величиною державного боргу до величини ВВП країни, згідно з Маастрихтською угодою, має бути не

більше 60% . Такий норматив прийнятий і в Україні. Проте, як у випадку з пороговим значенням бюджетного дефіциту, так і з обсягом державного боргу можуть бути відхилення залежно від рівня розвитку країни.

Якщо прийняти, що дефіцит державного бюджету цілком покривається державним боргом, то його відносна величина до обсягу ВВП може характеризувати ступінь фінансової безпеки країни: чим більше наближається обсяг боргу до критичної величини 60% від ВВП, тим більшою стає загроза економічної безпеки країни.

Динаміка нарощування сукупного (прямого та гарантованого) державного боргу в Україні (у відношенні його величини до обсягів ВВП, у %) наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Відношення державного та гарантованого державного боргу України до ВВП (на кінець відповідних років), %

Показники	Роки											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Гарантований державою борг	5,5	5,6	5,0	4,3	5,1	3,4	2,7	2,4	6,2	9,9	9,9	8,8
Державний борг	40,0	31,0	28,6	24,7	19,6	14,3	12,1	9,9	15,8	24,9	29,6	27,2
Державний та гарантований державою борг	45,5	36,5	33,5	29,0	24,7	17,7	14,8	12,3	20,0	34,8	39,5	36,0

Джерело: [11]

Наведені в табл. 1 дані свідчать, що з початку посттрансформаційного піднесення економіки країни, що розпочало у 2000 р., аж до світової фінансової кризи 2008 р. обсяг державного боргу в Україні, розрахований до обсягів ВВП, послідовно зменшувався з 45,5% до 12,3%.

У наступному посткризовому періоді лише за 2009 р. державний борг України збільшився на 61,3%, і досяг 39,685 млрд. дол. Сукупний державний борг (прямий та гарантований) у 2010 р. зріс ще на 36,4% порівняно з попереднім роком, досягнувши 54,289 млрд. дол. [19]. За 2007-2010 рр. сукупний державний борг в абсолютному виразі зріс більше ніж утричі - з 17,5 млрд. дол. до 54,3 млрд. дол.

Унаслідок відмови Міжнародного валютного фонду (МВФ) надати черговий борговий транш, сукупний державний (прямий та гарантований) борг України у 2011 р. (виражений у відношенні до ВВП) зменшився з 39,6 % до 36,2%. За підсумками листопада 2011 р. сукупний державний борг країни становив 59,41 млрд. дол., що на 5,11 млрд. дол. більше, ніж на початок року. Це свідчить про те, що зростання обсягів державного боргу в Україні відбувалося під тиском покриття бюджетного дефіциту.

Таким чином, рівень безпеки державного боргу України в оцінці методики Мінекономіки [8] свідчить про значний ризик економічної безпеки країни з боку чинника дефіциту бюджету та державного

боргу. Але такий рівень закредитованості країни для сучасного світу є незначним. Україна за цим показником у 2013 р. перебуває на 71-му місці серед усіх країн світу, за даними Світового банку [14], а в перерахунку на кожного українця державний борг становить близько 1,11 тис. дол. Проте побоювання викликають не абсолютні розміри сукупного державного боргу, а темпи його зростання. Динамічно світ нарощував свою заборгованість за останні декілька років, коли абсолютний обсяг боргу збільшувався більше ніж на 3 трлн дол. на рік. Так, для збільшення світового державного боргу з 30,1 трлн дол. (на кінець 2007 р.) до 40 трлн дол. усім країнам необхідно було два роки та 10 місяців.

Головною причиною прискореного зростання державної заборгованості є фінансова криза. Найбільшими боржниками світу є Японія та США. Сумарний державний борг Японії становить 10,6 трлн дол., а це майже 200% японського ВВП. Друге місце посідають США: їхній державний борг становить трохи більше 9 трлн дол., але через те, що американська економіка втричі більша за японську (ВВП США становить 14,5 трлн дол. - 2012 р.), державний борг США становить лише 61% від ВВП [3]. За сумами державного боргу на 10 найбільших країн світу (куди входять Китай, Індія та Іспанія) припадає більше

80% усієї світової заборгованості.

Економісти МВФ прогнозують, що сумарний державний борг десяти найбільш розвинених країн світу зростатиме аж до 2014 р. і збільшиться з 78% від їхнього ВВП у 2007 р. до 114% у 2015 р. Американські економісти Кармен Рейнхарт та Кеннет Рогоф, вивчивши досвід 44 країн світу за два століття, зробили висновок про те, що її критичним співвідношенням державного боргу до ВВП є 90%. Тільки після цього борги в розвиненій країні можуть негативно вплинути на перспективи економічного зростання [18].

Але це не повинно заспокоювати ні науковців-економістів, ні інститути державної влади в Україні. «Розвинені країни» мають значно менші рівні інших ризиків національної (зокрема, економічної) безпеки. Наприклад, «розвинені країни» не мають проблем з високим рівнем доларизації економіки, тому що їхні валюти вільно конвертовані, а українська – частково конвертована. Тому аналіз причин зростання дефіциту бюджету і державного боргу, а також пошук шляхів зменшення рівня цих чинників є для України важливою задачею.

Треба відмітити, що дані за 2005-2012 рр. дозволяють виявити в Україні практично лінійну залежність «дефіцит бюджету-державний борг» (рис. 1).

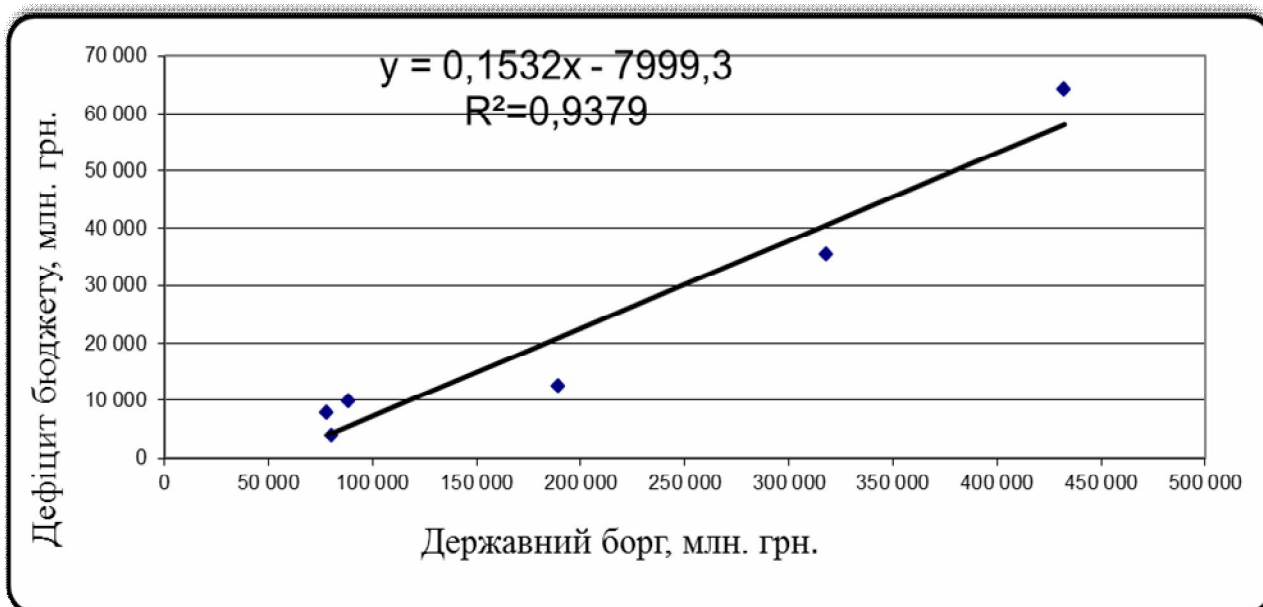

Рис. 1. Залежність дефіциту державного бюджету від державного боргу у 2005-2012 рр.

Наведені на рис. 1 дані свідчать про тісний зв'язок динаміки дефіциту бюджету і державного боргу. Тобто зростання державного боргу не долає хронічної дефіцитності бюджету, що створює реальну загрозу національній економіці України.

Аналіз причин зростання дефіциту і боргу проведений з використанням положень досліджень проф. О.С. Власіка [4]:

1) економічна незалежність, що означає насамперед можливість здійснення державного контролю над національними ресурсами, спроможність використовувати національні конкурентні переваги для забезпечення рівноправної участі у міжнародній торгівлі;

2) стійкість і стабільність національної економіки, що передбачає міцність і надійність усіх елементів економічної системи, захист усіх форм власності, створення гарантій для ефективної підприємницької діяльності, стримування дестабілізуючих факторів;

3) здатність до розширеного суспільного відтворення та прогресу, тобто спроможність самостійно реалізовувати і

захищати національні економічні інтереси, здійснювати постійну модернізацію виробництва, ефективну інвестиційну та інноваційну політику, розвивати інтелектуальний і трудовий потенціал країни.

У кінці ХХ - початку ХХІ ст. зростання дефіциту та боргу в Україні зумовлено хронічними чинниками, що зумовлюють необхідність регулярного залучення зовнішніх та внутрішніх запозичень. Це видно при відслідковуванні співвідношення формування доходів і видатків за період 1996-2012 рр.

Вихідними даними для розрахунку є звітні показники Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Державного казначейства України [9-12].

Показники виконання Державного бюджету України за доходами та видатками, їхнім сальдо та його відношення до величини валового внутрішнього продукту протягом 1996-2011 рр. наведені у табл. 2 та на рис. 2 [11].

Таблиця 2

Дефіцит зведеного бюджету України у 1996-2012 рр.

Доходи		Видатки		Сальдо видатків та доходів		Роки
Всього, млн.грн.	% до ВВП	Всього, млн.грн.	% до ВВП	Всього, млн. грн.	% до ВВП	
19632,0	24,1	23608,0	29,0	-3976,0	-4,9	1996
16796,0	18,2	23099,0	25,0	-6303,0	-6,8	1997
16266,1	15,9	18379,8	17,9	-2113,7	-2,1	1998
19982,2	15,3	21947,5	16,8	-1965,3	-1,5	1999
36229,9	21,3	35532,6	20,9	697,3	0,4	2000
39726,5	19,5	40407,1	19,8	-680,6	-0,3	2001
61954,3	27,4	60489,5	26,8	1464,8	0,6	2002
55076,9	20,6	56120,0	21,0	-1043,1	-0,4	2003
70337,8	20,4	79471,5	23,0	-10216,5	-3,0	2004
134163,2	30,4	141698,87	32,1	-7515,6	-1,7	2005
171811,5	31,6	175284,3	32,2	-3472,8	-0,6	2006
219936,5	30,5	226054,4	31,4	-6117,9	-0,9	2007
297899,0	31,4	309203,7	32,6	-11310,7	-1,2	2008
272967,0	29,9	307399,4	33,6	-34432,4	-3,7	2009
314506,3	29,1	377842,8	34,9	-63336,5	-5,8	2010
398553,6	30,6	416853,6	32,0	-18000,0	-1,4	2011
445525,3	31,6	492454,7	34,9	-46929,4	-3,8	2012

Із наведених у табл. 2 даних видно, що в Україні склалася стійка тенденція опереджувального нарощування видатків бюджету проти доходів, що зумовлює дефіцит, а відтак, потребу в запозиченнях для його покриття.

Результати розрахунків індикаторів стану боргової безпеки України наведені в табл.3.

Саме зовнішній борг, який, згідно з аналізом, порушив боргову безпеку, за

своїми показниками становиться першорядним фактором впливу на боргову безпеку. Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП порушило критичне значення у 2010 р. і становило 25,3% при нормі 25%, перевищення хоч і не велике, але воно має місце тоді, коли за показником відношення зовнішнього боргу на одну особу порушення норми боргу (200 дол. США) було зафіксовано протягом усього досліджуваного періоду.

Таблиця 3

Індикатори та порогові значення індикаторів стану боргової безпеки України

№ з/п	Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення [9]	2010 р.	2011 р.
Боргова безпека				
1	Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %	не більше 55	39,5	40,5
2	Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %	не більше 25	25,3	25,1
3	Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	не більше 30	14,2	14,9
4	Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	не більше 200	756,3	750,3
5	Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 70	55,1	56,1

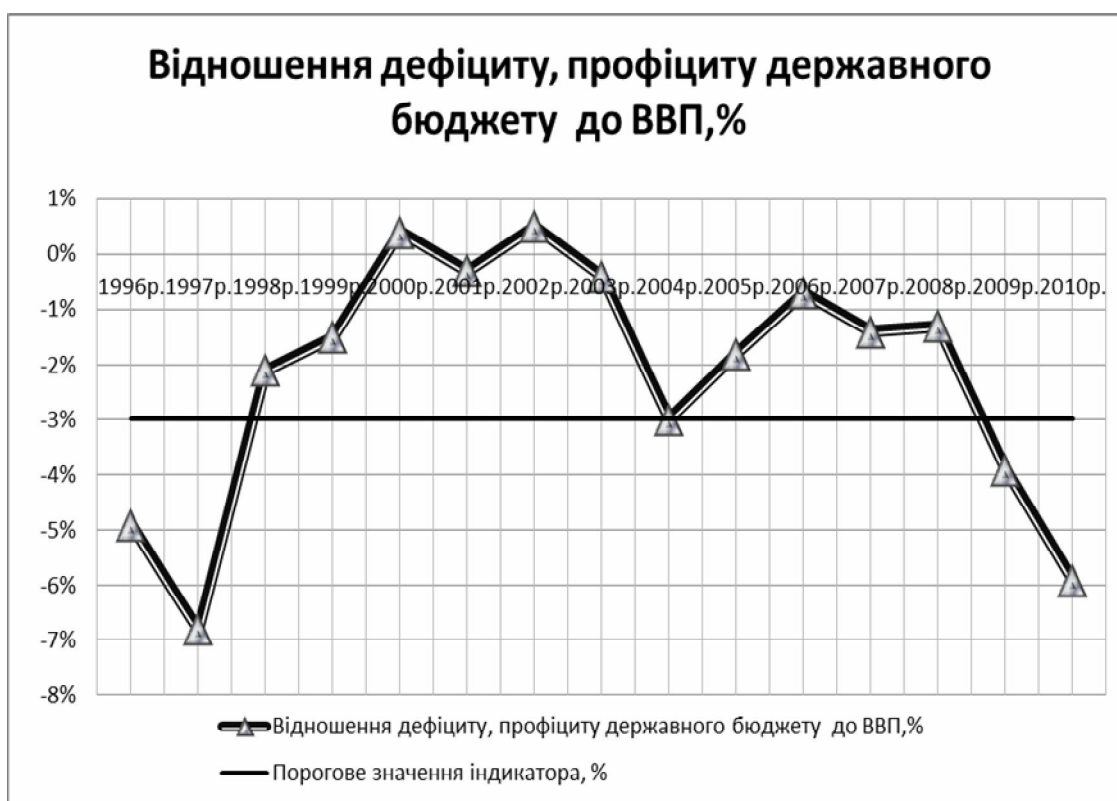

Рис. 2. Відношення дефіциту бюджету до ВВП

У 2010 р. виникла ситуація, коли на одну людину припадало 756,3 дол. США, або 6001,7 грн. (згідно з середнім обмінним курсом за 2010 р. за даними Національного банку України), тоді як середньомісячний наявний дохід населення у розрахунку на одну особу за 2010 р. становив лише 1528,9 грн.

Висновки. Значною причиною дефіциту бюджету в Україні є високий рівень «тінізації» економіки, що спричиняє зниження доходів бюджету, а відтак, збільшення дефіциту, що, в свою чергу, призвело до інфляційних процесів.

Незважаючи на очевидність того, що бюджетний дефіцит негативно впливає на економіку, зокрема стимулює в ній інфляцію, є й протилежні позиції. Само по собі існування бюджетного дефіциту не має

вирішального впливу на економіку, не відображається на доходах населення, якщо сильно розвинутий приватний сектор. Однак навіть у країнах із розвинутою економікою, основою економічної системи яких саме і є високорозвинений недержавний сектор, існування державного дефіциту визнається гальмом економічного прогресу, не кажучи вже про його негативні соціальні наслідки.

Існування бюджетного дефіциту вимагає постійного пошуку шляхів його подолання і, в ідеалі, збалансування доходів і витрат бюджету.

Конкретні заходи держави в цьому напрямі можуть бути різними, але в результаті всі вони зводяться до створення можливостей зростання доходів і скорочення витрат бюджету.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Абалкин, Л.И.* Экономическая безопасность России / Л.И. Абалкин // Вестник РАН. – М., 1997. – 60 с.
2. *Бєлов, О.Ф.* Економічна безпека України : пріоритети та механізми забезпечення // Поглиблення ринкових реформ та стратегій економічного розвитку України до 2010 року : матеріали конф. – Т. 1. Ч. II. – К., 1999. – С. 121–128.
3. *Вахтенко, Т.П.* Державний борг України та його економічні наслідки / Т.П. Вахтенко. – К. : Альтепрес, 2008. – 183 с.
4. *Власік, О.С.* Теорія і практика безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власік. – К. : Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО, 2008. – 48 с.
5. *Кириленко, О.* Проблеми оптимізації структури державного боргу / О. Кириленко // Вісн. Терноп. нац. екон. ун-ту. - 2007. - № 5. - С. 115-119.
6. *Лютий, І.* Державний кредит у фінансовій політиці України / І. Лютий // Банківська справа. - 2010. - № 2. - С. 41-50.
7. *Лубкей, Л.П.* Становлення та проблеми розвитку державного кредиту в Україні / Лубкей Л.П. // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. - 2010. - № 4. – С. 76.
8. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України, яка затверджена наказом Міністерства економіки України від 02 березня 2007 р. № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.kmu.gov.ua/>
9. Офіційний сайт Державного казначейства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.treasury.gov.ua
10. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
11. Офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.me.kmu.gov.ua
12. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua
13. *Пастернак-Таранушенко, Г.А.* Економічна безпека держави. Методологія забезпечення [монографія] / Г.А. Пастернак-Таранушенко. – К. : Київський економічний інститут менеджменту, 2003. – 320 с.
14. *Присяжнюк, О.О.* Особливості управління та обслуговування державного боргу України/ О.О. Присяжнюк // Вісник Хмельницького національного університету. - 2011. - № 2. - С. 3.
15. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>

16. Прохоренко, И.Л. Национальная безопасность и баланс в мировой политике : теория и практика / И.Л. Прохоренко. – М., 2005. – С. 70.
17. Рожко, О. Економічна природа та значення державного кредиту в економіці України / О. Рожко // Банківська справа. - 2011. - № 4. - С. 81-89.
18. Савин, В.А. Некоторые аспекты экономической безопасности России / В.А. Савин // Международный бизнес России. – 2008. – № 2. – С. 25-28
19. Статистичний щорічник України за 2012 рік. - К. : Август трейд - 2013. - 551 с.
20. Сухоруков, А.І. Фінансова безпека держави : [навч. посіб.] / А.І. Сухоруков, О.Д. Ладюк. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.

REFERENCES

1. Abalkin, L.I. Ekonomicheskaja bezopasnost' Rossiji / L.I. Abalkin // Vestnik RAN.– М., 1997
2. Belov, O.F. Ekonomichna bezpeka Ukrajinjy : prioritete ta mehanizme zabezpechennja: Poglublennja rinkovih reform ta strategij ekonomichnogo rozvetku Ukrajinie do 2010 roku : materialy konf.– Т. 1. Ch. II.– К.,1999.– S. 121–128.
3. Vahtenko, T.P. Derzhavnij borg Ukrajinjy ta jogo ekonomichni naslidkey / T.P. Vahtenko. - К. : Al'tepres, 2008. - 183 s.
4. Vlasik, O.S. Teorija i praktyka bezpeky v systemi nauky proekonomiku / O.S.Vlasik. Nacional'nij institut problem mizhnarodnoji bezpeky pro RNBO. - К., 2008. – 48 s.
5. Kyrylenko, O. Problemy optimizacii struktury derzhavnogo borгу / O.Kyrylenko // Visn. Ternop. nac. ekon. un-tu. - 2007. - № 5. - S. 115-119.
6. Ljutij, I. Derzhavnij kredyt u finansovij polityci Ukraїni / I. Ljutij // Bankivs'ka sprava. - 2010. -№ 2. - S. 41-50.
7. Lubkej, L.P. Stanovlennja ta problemy rozvytku derzhavnogo kredytu v krajinjy / Lubkej L.P.// Naukovyj visnik Volyns'kogo nacional'nogo universitetu im. Lesi Ukrajnky. -2010. - № 4. – S. 76.
8. Metodyka rozrahunku rivnja ekonomichnoji bezpeky Ukrajinjy, jaka zatverdzhena nakazom Ministerstva ekonomiki Ukrajinjy vid 02.03.2007 №60 [Elektronnij resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.me.kmu.gov.ua/>.
9. Oficijnij sajt Derzhavnogo kaznachejstva Ukrajinjy [Elektronnij resurs]. – Rezhym dostupu : www.treasury.gov.ua.
10. Oficijnij sajt Derzhavnogo komitetu statystyky Ukrajinjy [Elektronnij resurs]. – Rezhym dostupu : www.ukrstat.gov.ua.
11. Oficijnij sajt Ministerstva ekonomiky Ukrajinjy [Elektronnij resurs]. – Rezhym dostupu : www.me.kmu.gov.ua.
12. Oficijnij sajt Ministerstva finansiv Ukrajinjy [Elektronnij resurs].– Rezhym dostupy : www.minfin.gov.ua.
13. Pasternak-Taranushenko, G.A. Ekonomichna bezpeka derzhavi. Metodologija zabezpechennja [monografija] / G.A. Pasternak-Taranushenko. – К. : Kiїvs'kyj ekonomichnyj instytut menedzhmentu, 2003. – 320 s.
14. Prisjazhnjuk, O.O. Osoblyvosti upravlinnja ta obslugovuvannja derzhavnogo borгу Ukrajinjy / O.O. Prisjazhnjuk //Visnik Hmel'nyč'kogo nacional'nogo universitetu.- 2011.- № 2.- S. 3.
15. Pro osnovy nacional'noj bezpeky Ukrajinjy : Zakon Ukrajinjy vid 19.06.2003 r. № 964-IV [Elektronnij resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua>.
16. Prohorenko, I.L. Nacional'naja bezopasnost' i balans v mirovoj politike: teorija i praktika / I.L. Prohorenko. – М., 2005. – С. 70.
17. Rozhko, O. Ekonomichna pryroda ta znachennja derzhavnogo kredytu v ekonomici Ukrajinjy / O. Rozhko // Bankivs'ka sprava. - 2011. - № 4. - S. 81-89.
18. Savin, V.A. Nekotoryje aspekty ekonomicheskoi bezopasnosti Rossji / V.A. Savin // Mezhdunarodnyj biznes Rossii. – 2008. – № 2. – S. 25-28.
19. Statistichnij shhorichnik Ukrajinjy za 2012 rik. - К. : Avgust trejd. - 2013. – 551 s.
20. Suhorukov, A.I. Finansova bezpeka derzhavy : [navch. posib.] / A.I. Suhorukov, O.D. Ladjuk. – К. : Centr uchbovji literatury, 2007. – 192 s.

Стаття надійшла до редакції